

18. Melikyan Sp. *Armenian folk songs and dances*, [Hay zhoghovrdakan yerger yev parer]. Vol. 2. Yerevan. «Armenian State Publishing House». 1952. 265 p.. (in Armenian).

19. Yolyan I. *Komitas*, [Komitas]. Yerevan. «Publishing House of the Armenian SSR». 1969. 247 p.. (in Armenian).

20. «New Disciple», [Nor San]. N12. Istanbul. 1994. (in Armenian).

21. Pahlevanyan A., Sahakyan A. *Talin*, [Talin]. Yerevan. 1984. «Soviet writer», 216 p.. (in Armenian).

22. Lisitsian S.S. *Armenian ancient dances and theatrical performances of the Armenian people*, [Armyanskiye starinnyye plyaski i teatral'nyye predstavleniya armyanskogo naroda]. Vol. 2. Yerevan. «Publishing House of the Academy of Sciences of the ArmSSR». 1958. 504 p.. (in Russian).

Տեղեկություններ հեղինակի մասին

Անահիտ Ղարիբյան Ջոհրաբի, դասախոս, Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի Գյումրու մասնաճյուղ, Հայաստանի Հանրապետություն,
E-mail: aksanamuna@mail.ru, **orcid**: 0000-0001-7756-4240

Information about the author

Anahit Gharibyan Zohrab, Lecturer, Gyumri Branch of Yerevan State Conservatory after Komitas,
Republik of Armenia
E-mail: aksanamuna@mail.ru, **orcid**: 0000-0001-7756-4240

Информация об авторе

Анаит Зограбовна Гарибян, преподаватель, Гюмрийский филиал Ереванской государственной консерватории им. Комитаса, Республика Армения
E-mail: aksanamuna@mail.ru, **orcid**: 0000-0001-7756-4240

ԱՆՈՒՐԻԿ ԳՅՈՒՂԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱՀՅՈՒՍՈՒԹՅՈՒՆԸ

Լուսինե Հարությունյան

**Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի
Գյումրու մասնաճյուղ
Հայաստանի Հանրապետություն**

Ամփոփում

Նախաբան. Հոդվածը նվիրված է Շիրակի մարզի Ախուրիկ գյուղի երաժշտական բանահյուսությանը և ավանդական ժառանգության արդի խնդիրներին: Մեթոդներ և նյութեր. Պատմաքննական, երաժշտատեսական մեթոդներով դիտարկվել է գյուղական համայնքի ավանդական երգային բանահյուսական ժառանգությունը: Վերլուծություն. Հոդվածում վերլուծվել են Շիրակի մարզի Ախուրիկ գյուղական համայնքի բանասացներից գրաված շուրջ 100 ժողովրդական երգային և նվագարանային նմուշներ, որոնցից մի քանիսը առաջին անգամ է հրապարակվում: Բանահյուսական ամենատարածված ու սիրված ժանրը **պարերգն** է՝ համատեքստի առանձնահատկություններով: Տարածված են նաև ծիսական երգերը: Արդյունքներ. Մեր դիտարկումները հավաստում են, որ ավանդական երաժշտական մշակույթը կարևոր դեր է կատարել իրենց բնօրրանը լքած, հայրենագրված և համայնքային կյանքը նորովի վերագտած մշեցիների կյանքում: Շիրակի տարածաշրջանի մյուս գյուղական համայնքների մշակութային դրսևորումների համատեքստում Ախուրիկը ներկայանում է ինքնատիպ դրսևորումներով:

Բանալի բառեր՝ Շիրակ, Ախուրիկ, երաժշտական բանահյուսություն, ավանդույթ, ժանր

THE MUSICAL FOLKLORE OF AKHURIK VILLAGE

Lusine Harutyunyan

Gyumry Branche Yerevan State Conservatory after Komitas
Republik of Armenia

Abstract

Introduction: The article is dedicated to the musical folklore of Akhurik village of Shirak region and the current issues of traditional heritage. **Methods and materials:** The traditional song and folklore heritage of the rural community was observed using historical and musicological methods. Ritual songs are also common. **Analysis:** The article analyzes about 100 folk songs and instrumental samples written by the poets of Akhurik rural community of Shirak region, some of which are being published for the first time. The most popular and popular genre of folklore is the dance song with context specifics. **Results:** Our observations confirm that traditional musical culture played an important role in the lives of Mshetsi who left their homeland, were deprived of their homeland and rediscovered community life. In the context of cultural manifestations of other rural communities of Shirak region, Akhurik presents itself with original manifestations.

Key words: Shirak, Akhurik, musical folklore, tradition, genre

МУЗЫКАЛЬНЫЙ ФОЛЬКЛОР СЕЛА АХУРИК

Лусине Арутюнян

Гюмрийский филиал Ереванской государственной консерватории
имени Комитаса
Республика Армения

Аннотация

Введение: Статья посвящена музыкальному фольклору и актуальным вопросам традиционного наследия села Ахурик Ширакской обла-

сти. **Методы и материалы:** С использованием историографических и музыковедческих методов исследовано традиционное песенно-фольклорное наследие сельской общины. **Анализ:** В статье анализируются около 100 народных песен и образцов инструментальной музыки, некоторые из которых публикуются впервые. Наиболее популярным и распространенным жанром фольклора является танцевальная песня и ее специфический контекст. В общине распространены также ритуальные песни. **Результаты:** Наши наблюдения подтверждают, что традиционная музыкальная культура играла важную роль в жизни выходцев из Муша, покинувших родину, лишившихся родины и вновь обретших общинную жизнь. В контексте культурных проявлений других сельских общин Ширакской области, Ахурик отличается довольно интересными, своеобразными и уникальными певческими традициями.

Ключевые слова: Ширак, Ахурик, музыкальный фольклор, традиция, жанр

ՆԱԽԱԲԱՆ. Ախուրիկ գյուղը գտնվում է Շիրակի մարզի Ախուրյանի տարածաշրջանում՝ մարզկենտրոն Գյումրիից մոտ 4կմ հարավ-արևմուտք՝ Ախուրյան գետի աջ ափի հարթավայրում: Բնակչությունը 1918-1921թթ. Մուշից, Սասունից, Խնուսի շրջաններից, Կարսից գաղթած հայեր են: Մինչև 1935 թվականը գյուղը կոչվել է Թուրքի Ղա-րաքիլիսա (թուրքերենից թարգմանաբար՝ սև եկեղեցի): Այստեղ հիմնականում զբաղվում են երկրագործությամբ, պտղաբուծությամբ, նաև՝ անասնապահությամբ, մեղվաբուծությամբ: Ախուրիկում կա նոր ժամանակների կիսավեր եկեղեցի և Սուրբ Եղյա մատուռ:

Մեր հետազոտության առարկան Ախուրիկ գյուղի երաժշտական բանահյուսությունն է, որի կրողները ավանդապաշտ մարդիկ են, որոնք պատմական հայրենիքի կարոտի վերապրումի մեջ դրսևորում են նոր կյանքի կերտման պատրաստակամություն: Տեղական ժամանակ հնարավորինս մանրակրկիտ հավաքչական աշխատանքներ ենք կատարել, որոնց արդյունքում ակներև է դարձել բանահյուսական այս շերտի կարևոր առանձնահատկությունները՝ ժանրային համալիրը, կենցաղավարման պայմանները և այլ համատեքստային դրույթներ: [5]

Մենք լիովին համամիտ ենք այն բնորոշմանը, որ «Ամենատարբեր տեսանկյուններից մերօրյա երգային ժառանգության գրառումը հետազոտական կարևոր դաշտ է՝ որպես ժողովրդական ինքնատիպ մտածողության դրսևորում, աշխարհը սեփական ուսայնակով դիտարկելու և ապա վերարտադրելու պարագա: Գրառված նյութի մեջ չենք բացառում նաև ավանդականի, մասնագիտացված երաժշտության, այսօրվա կենցաղավարող երգի «շուկայի» անբարենպաստ փոխադրեցությունը: Իրարից տարբեր, արժեքային իմաստով ոչ համա- գորմրակցության պայմաններում իր կենսունակությունը պահող ժողովրդական երգը, այնուամենայնիվ, շարունակում է իր գոյակերպը»: [1]

Ձայնագրել ենք տարիքային տարբեր խմբերի կատարողների, ինչը ցույց է տալիս ավանդական երգեցողության հմտությունների մեջ սերունդների հաջորդականությունը:

Վերլուծություն Գյուղի անվան մասին շրջանառվում է երկու վարկած: Համաձայն առաջինի՝ Մուշից փախել, այստեղ է գաղթել սիրող զույգ: Ախուրյան գետն անցնելիս աղջիկը խեղդվել է, իսկ սիրած տղան բղավել. «Ա՛խ, ուրիս, ամիս, ուրիս»: Ըստ երկրորդ վարկածի՝ 1918 թվականին Մուշից գաղթածները փնտրել են իրենց հարազատներին և երգելով կանչել. «Ա՛խ, ուրիք, իմ բալեք, ամիս, ուրիք»: Ահա այդպես գյուղը կոչվել է Ախուրիկ:

Ախուրիկում գաղթականները բնակվել են այն հույսով, որ մոտ ապագայում իրենք նորից հնարավորություն կունենան վերադառնալու իրենց երկիրը, ինչը պայմանավորված էր գյուղի՝ սահմանին մոտ գտնվելու հանգամանքով: Հետևյալ խոսքը ժամանակին ասվել է գաղթականների կողմից. «Էրթանք մըր երկիրը, նորից ծախենք թան ու մածունը»: [5]

Մեկ այլ ուշագրավ, հատկանշական նմուշում ասվում է.

*Էրթանք մըր երկիրը Մուշ,
Քաղինք մալղաշ դավըջին,
Էնինք մզի դեղ ու ճար:
Նուշ, նուշ, անուշ է Մուշ,
Էլնինք սարերը Սասուն,
Տեսնինք՝ ում յարն է նախշուն: [5]*

Տեղաբնակների վկայության համաձայն՝ գյուղի տարածքը եղել է անջրդի, փուշ ու տատասկով լի մի վայր, ուր բնակություն հաստատած գաղթականները դառը քրտինքով հիմնել են իրենց օջախները: Այդ գաղթականներից մեկը Բուռնուզենց Վանոն էր, որը Ախուրիկում կյանքը կապել էր երկրից եկած դժբախտ մի կնոջ՝ բոստաքյանդցի Ի-ֆոյի հետ: Գյուղացիները այսօր էլ պատմում են Վանոյի մասին, թե ինչպես էր նա գաղթել Մուշից և ամեն անգամ իր դառը օրերը հիշելիս, գլուխն առնելով ձեռքերի մեջ, արտասվելով պատմել ու երգել. «-Քըլե՛, լաո, քըլե՛ Էրթանք մըր երգիր»: [5]

Չնայած իրենց դժվարին կյանքին, ներգաղթյալները եղել են կատակասեր, հումորով, իրենց խոսքով՝ **մասխարա** մարդիկ, միևնույն ժամանակ՝ նաև պարզ ու միամիտ: Հատկանշական են կատակ պարերը, որոնցում հայ գաղթականների համուհոտով բառուբանով արտացոլվել են մարդկային բնավորության տարբեր կողմերն ու գծերը:

Ախուրիկցիները կենսախի՛նդ ու աշխատասեր են և մեծ ակնածանք ունեն ավանդական խոսքի, երգ ու պարի նկատմամբ: Դրանք յուրովի լցրել են գյուղացու առօրյան ու միջավայրը, աշխատանքային գործունեությունը և շրջապատող բնությունը: Բանահյուսական ամենատարածված ու սիրված ժանրը **պարերգն** է՝ համատեքստի առանձնահատկություններով: Ըստ այդմ էլ տեղացիները պարերգերն անվանում են **խանաներ** կամ **մանիներ**: Դրանց մեջ առավել տարածված են քնարական թեմատիկայով պարերգերը, ծիսական երգերը:

Գյուղում կան հայտնի երգասացներ, որոնք սիրով կատարում ու փոխանցում են ավանդական երգերը, երբեմն նաև դրանց ավելացնում են իրենց իսկ հորինվածքները: Նրանց մեջ առավել համբավավորներն են Ջուլիետա Խաչատրյանը (ծնվ. 1940թ.) և Վարդանուշ Պետրոսյանը (ծնվ. 1934թ.): Նրանք յուրահատուկ կերպով շարունակում են գյուղական կյանքին ու կենցաղին առնչվող երգերի հորինումները, ինչը տեղային բանահյուսության կարևորագույն ցուցիչ է: Որոշ երգերում մեջբերվում է նաև գյուղի անունը: Ցայտուն օրինակներից մեկը «Աղվալաս» երգն է [6]: Գողտրիկ բնապատկերի նկարագրի մեջ բարձր գեղարվեստականությամբ պատկերված է Ախուրյան գետը.

Պարերգերին բնորոշ պարզությամբ, մեղեդին ծավալվում է կվարտային հիմքով a-moll ձայնակարգում, 6/8 չափով:

Հայրենի Մուշից իբրև թանկագին վերհուշ այսօր էլ գյուղում կատարում են «Փափուռի» պարերգը, և շատ լավ հիշում են, որ այն չարխափան է: Պատահական չէ, որ պարի հիմնական շարժումները ծափերն ու դոփյունները են, որոնց նպատակը չար ուժերին իրենցից հեռացնելն է: Պարերգի մեջ ընդգծված է հետևյալ արտահայտությունը. «Փափուռի ջան, փափուռի, երկուս գնա, մեկ արի»:

«Երկու գնալ, մեկ դառնալ» պարերի շարքին պատկանում է նաև «Վերվերին», որը նույնպես գյուղի ավանդական պարերից է: Հայտնի է, որ այս պարը ունի դեպի վեր ձգվելու, բարձրանալու խորհուրդ: Կոմիտասի բնութագրմամբ՝ «Վերվերին» թռնոցի պար է, իսկ թռիչքների և ուսյունների բովանդակությունը եղել է պարողների ձգտումը թռիչքների բարձրությամբ մոգական ազդեցություն թողնել բույսերի, թռչունների, կենդանիների, ինչպես նաև սեփական ժառանգության աճի վրա: [4, էջ 285]

Տարեց կանայք պատմում են, որ նախկինում այս պարերը կատարել են երգելով, և ոչ մի գործիքային նվագակցություն չի մասնակցել պարի գործընթացին: Իսկ ավելի ուշ սկսել են պարել նաև գործիքային նվագակցությամբ: Ինչպես նկատել է Կոմիտասը. «Հայ գեղջուկ

պարերի ժամանակ, սովորաբար, նվագարաններ չեն մասնակցում. (նվագարանների գործածությունը թեև մտել է, բայց օտար է: Նվագարաններով պարելը տարածված է քաղաքներում, և կամ «առավելն սորա մերձակայ գյուղերում, որոնք քիչ թե շատ շփումն ունեն օտարների» հայ ժողովուրդը պարում է երգելով: Մեր հին նախնիքը երգելով պարելուն ասում են *գեղօն*»: [4, էջ 287]

Պարերգերը հորինվել են գյուղացիների կողմից՝ պահի տպավորության ազդեցությամբ՝ արտահայտելով հոգեկան տարբեր վիճակներ: Այսպես.

*Խոսք ըսեմ խանա, խանա
Չես կըրնա բերան բանա:
Քաղքոց քաղաք ման եկած եմ,
Սրտով սիրածըս ճարեմ...*

Կամ՝

*Մանի ասեմ ու շարեմ,
Լցնեմ տոպրակն ու կարեմ:
Քաղքոց քաղաք ման ածեմ,
Սրտով սիրած յար ճարեմ... [6]*

Կան խաղիկներ, որոնք արտահայտում են սոցիալական անհավասարության մոտիվներ.

*Սարեն իջան ձիավոր,
Մեկը փնջած, մեկը՝ ոչ,
Աստված, մեռնիմ դիվանիդ,
Մեկին կտաս, մեկին՝ ոչ: [6]*

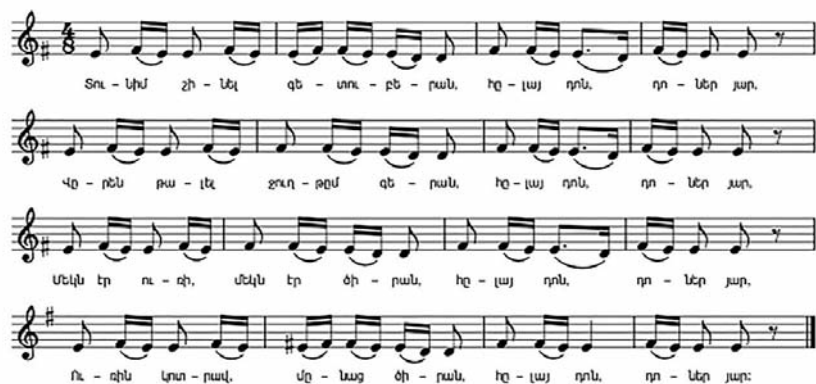
Խաղիկներում իրենց արտահայտությունն են գտել նաև ժողովրդի սերն ու հավատը առ Աստված:

*Երազումս կույսին տեսա
Եվ իրա որդի Հիսուսին:
Սրբազան խոյր խաչն էր ձեռքին,
Այս էր երազս, երազս: [6]*

Այս խաղիկները փոքրածավալ են, հիմնականում կազմված են մեկ՝ հանգավորված քառատողից: Յուրաքանչյուր խաղիկ արտահայտում է մեկ միտք: Երբեմն տարբեր խաղիկներ երգվել են միևնույն մեղեդիով: Խաղիկները հիմնականում ստեղծվել են հանպատրաստից, կարծես մեկ անգամ երգվելու համար, բայց առավել հաջողվածները պահպանվել են ժողովրդի հուշերում նաև երգվելուց հետո:

Ինչպես նշել է Մ.Բրուսյանը. «Պարերգերի մեղեդիները, կապված լինելով պարի հետ, թե՛ ամբողջությամբ և թե՛ առանձին հատվածներով հիմնականում ծավալուն չեն, նրանք համապատասխանում են պարի փոքրիկ քայլերին: Պարերգերը մեծ մասամբ սկսվում են հանդիսավոր, դանդաղ, երբեմն նույնիսկ «ալարկոտ» քայլերով, իսկ հետո արագանում են, աշխուժանում, դառնում արագ ու վստահ և վերջում վերածվում կրակոտ ցատկունների»: [3, էջ 175]

Պարերգերը գյուղում կատարվել են ոչ միայն տոնախմբությունների ժամանակ, այլև կիրառվել են առօրյայում: Դրանք ծանր աշխատանքից հոգնած գյուղացուն կտրել են առօրյա հոգսերից՝ բերելով թարմություն և կենսունակություն: Գյուղում սիրված պարերգերից է «Դոներ յար»-ը [6].

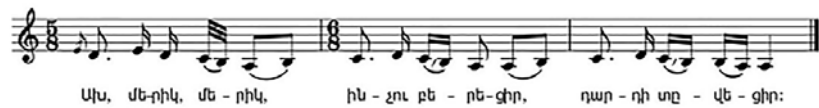
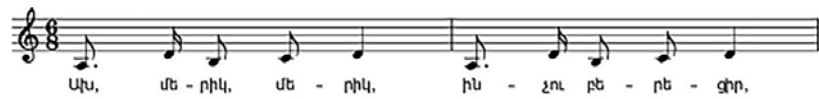
Դոներ, դոներ, դոներ յարս,
 Հլայ դոն, դոնե յար,
 Դոնեն եկավ, մըր փուն չեկավ,
 Հլայ դոն, դոնե յար:

Մտավ սնդուկ, ջարդեց պնդուկ,
 Հլայ դոն, դոնե յար,
 Դոներ, դոներ, դոներ յարս,
 Հլայ դոն, դոնե յար:

Ախուրիկցիների բանահյուսության մեջ կարևոր տեղ են զբաղեցնում ծիսական երգերը և պարերը: Բնականաբար, գերակշռում են հարսանեկան ծեսին առնչվող նմուշները: Տարեցների վկայությամբ, դրանց մեջ կարևոր տեղ ունեն ծանր պարերգերը՝ **գովընդները**: Առավել հայտնին «Մոմերով պարն» է, որով եզրափակվել է հարսանիքը: Այն կատարել են հարսանիքի բոլոր մասնակիցները ճկույթ ճկույթի, մեջտեղում պահելով նորապսակներին, որոնք ձեռքերին պահել են մոմեր: Երգը ծավալվում է էոլական միներում՝ երբեմն զուգակցելով ցածր երկրորդ աստիճանը, ինչը գունազարդում է մեղեդին: Բանասաց Սեդա Հարությունյանը (ծնվ. 1964թ.) հիշում է, որ բացի հարսանեկան տոնախմբություններից, «պարը բոլորել են» նաև եկեղեցու մոտ:

Հարսանիքից հետո, երբ գյուղի երիտասարդները հավաքվել են ուրախանալու, բաժանվելով երկու խմբի՝ երգել են մանիներ (մի խումբը սկսել է, մյուսը՝ պատասխանել) Դրանք հիմնականում կատակային բնույթի խաղիկներ են: Առավել տիպական նմուշներից է «Դու էլ գիտես՝ աղջիկ ես» կատակերգը, որին բնորոշ են կրկնակները, կառուցվածքային և ռիթմական հստակությունը: [6]

Ախուրիկի բանահյուսության մեջ պահպանվել են տարբեր բնույթի **լացեր**՝ հարսանեկան, սոցիալական անհավասարության, դժբախտ սիրո թեմաներով: Մեծ հետաքրքրություն է ներկայացնում **հարսի լացը**, որի մեջ աղջիկը դիմում է մորը՝ բողոքելով իր անողորմ ճակատագրից: Երգը կոչվում է «Ա՛խ, մերիկ», երգասացն է Սիվա Հարությունյանը: [6]

Իմ սիրտն ի յարա, իմ դարդն ի յարա,
Ա՛խ, մերիկ, մերիկ, ինչու բերեցիր,
Կանաչ են արդեր, կանաչ են դարդեր,
Ա՛խ, մերիկ, մերիկ, ինչու բերեցիր, դարդի փվեցիր:
Մազերս եմ հյուսել, դարդս եմ հյուսել,
Ախ մերիկ, մերիկ, ինչու բերեցիր, դարդի փվեցիր,
սևին կապեցիր:

Այս երգին, ինչպես և լացերին առհասարակ, բնորոշ է վիշտ ու հոգեկան ցավ արտահայտող «ա՛խ» բացականչությունը: Երգը ծավալվում է կվարտային հիմք ունեցող էոլական լադում, որտեղ վարընթաց շարժման ժամանակ անցնող ցածր երկրորդ աստիճանն ընկալվում է որպես միջանկյալ հնչյուն և յուրահատուկ գույն ու հույզ է հաղորդում մեղեդուն:

Ախուրիկում, ինչպես հնում բոլոր գյուղերում, հիշում են **անծրևաբեր** ավանդույթը: Երբ բերքը նվազ է եղել, իսկ դաշտը՝ անջուր, գյուղացիները, աչքը երկնքին հառած, աղերսանքով խնդրել են մի կաթիլ անձրև: Ծեսի գլխավոր մասնակիցը երեխաներն էին, որոնք, երգե-

լով «Նուրի, Նուրի» երգը, շրջել են տնետուն՝ օրհնելով այդ տան ջահելներին, վերցրել են ձու, քաղցրավենիք, բլիթներ, մրգեր: Գյուղացիների հավատքը շատ մեծ է եղել, ասում են՝ հենց որ երգել են, անմիջապես անձրև է տեղացել:

- Նուրին, նուրին եկել է,
Շալե շապիկ հագել է,
Կարմիր ջուրին կապել է,
Նուրի՛, նուրի՛, ի՞նչ կուզես:

- Ամպերեն անձրև կուզեմ,
Ներքևից պտուղ կուզեմ: [6]

Այսօր անձրևաբեր պարերգեր չեն կատարվում, բայց ժողովրդական հիշողության մեջ պահպանվել են երգեր, որոնք հնագույն ծագում ունեն և կրում են **Հոյ նար** դարձվածքը, ինչը ջրի պաշտամունքին առնչվող պարերգերի բանաձևումներից մեկն է. [6]

Առավոտ լուսադեմին,
Լուսնակն էր վանկի շեմին,
Խորոպ հարսներ, նարենար,
Մոմեր վառին շարեշար:

*Լուսնակ ղուրբան մը շողա,
Մշո հարսներ թող շողան,
Ուրունց զուգս ու զարդերուց,
Թուփ ու փերև կողողա:*

Ախուրիկում այսօր էլ չեն մոռանում և մեծ ոգեշնչումով կատարում են հայրենասիրական, ֆիդայական երգեր: Ջուլիետա Խաչատրյանը պատմում է. «Կոմունիստների ժամանակ Մշո հայրենասիրական երգերը արգելված էին, կատարողներին նույնիսկ ձերբակալում էին: Սկեսրայրս՝ Փահլևան Միսակը, գեղեցիկ ծայն ուներ և երգում էր հիմնականում գաղտնի գոմի մեջ, երբեմն էլ՝ խնջույքներին: Նրա սիրած երգերից էր «Առաքել Մուշեղ» հայրենասիրական երգը: Աստծո տված լարախաղացի շնորհի համար էլ նրան կոչել են Փահլևան: Մրցույթներում միշտ հաղթող է եղել: Հերթական մրցույթի ժամանակ էլ թուրք մրցակիցը պարտության դիմաց գլխարկով մեկ ոսկի է նվիրել Միսակին»:[5]

Հողագործ ախուրիկցիները սիրով հիշում են նաև խորհրդային տարիներին մեծ ժողովրդականություն վայելած **կոլխոզի երգերը**, որոնցում գովերգել են տրակտորի և կոմբայնի աշխատանքները, հորինել նոր մանիներ:

*Առավոտյան արշալույսին
Դաշտը ելան կանաչ էր,
Էն փրակտոր քշող փղեն,
Մեռնեմ իրան, իմ յարն էր: [5]*

Գյուղում մինչև 1980-ական թվականները պահպանվել են նաև առանձին գործիքային երաժշտության նմուշներ, որոնք կատարել են երգերի համար նվագակցության դեր, ինչպես նաև՝ հնչեցրել առանձին մուղամներ, պարեղանակներ: Այսպես. դիոլահար, դափահար Հովհաննես Մանուկյանը ունեցել է գեղեցիկ ծայն, կատարել է մի շարք հայրենասիրական և Մշո այլ երգեր: Ռաֆիկ Խաչատրյանը, որը տիրապետել է կլարնետ, զուռնա գործիքներին, և դուդուկահար Արտուշ Գասպարյանը իրենց նվագաջանկում հնչեցրել են մուղամներ, պարերից՝ «Քոչարի», «Յարխուշտա», «Վերվերի» և այլն:

ԵԶՐԱՀԱՆԳՈՒՄ. Ախուրիկ գյուղի երաժշտական բանահյուսությանն առնչվող մեր դիտարկումները հավաստում են, որ ավանդական մշակույթի ինքնատիպ այս ճյուղը կարևոր դեր է կատարել իրենց բնօրրանը լքած, հայրենագրված և համայնքային կյանքը նորովի վերագտած մշեցիների կյանքում: Շիրակի տարածաշրջանի մյուս գյուղական համայնքների մշակութային դրսևորումների համատեքստում Ախուրիկը ինքնատիպ դրսևորումներով է ներկայանում: Ինչպես իրավացիորեն նշել է ֆուլկլորագետ Հասմիկ Ափինյանը. «Այսօր Շիրակի երաժշտական բանահյուսությունն ինքնատիպ մի համաձուլվածք է երգամտածողության մեջ գեղարվեստական կերպարային հին և նոր շերտերի համադրությամբ, ժանրային գոյացումների ճկուն համակարգով»:[2]

Բնականաբար, բանահյուսական այս մեծ ժառանգությունից մնացել են վերիուշ-դրվագներ, որոնց նկատմամբ ուշադրությունը ոչ միայն պետք է մեծացնել, այլև վերստին ներառել համայնքային կյանքի շրջապատույտի մեջ:

Գ ր ա կ ա ն ու թ յ ու ն

1. Ափինյան Հ. *Լեռնակերպ գյուղի արդի բանահյուսությունը*: Շիրակի պատմամշակութային ժառանգությունը: 6-րդ գիր. Նստաշրջանի նյութեր: Գյումրի: 2004: էջ 104-107:

2. Ափինյան Հ. *Դիպարկումներ Շիրակի ժողովրդական երաժշտության ուսումնասիրության խնդրի շուրջ*: Շիրակի պատմամշակութային ժառանգությունը: 7-րդ գիր. Նստաշրջան: Գյումրի: 2004: էջ 234-236:

3. Բրուտյան Մ. *Հայ ժողովրդական երաժշտական սյրեղծագործություն*: Երևան: «Ամրոց գրուպ»: 2014: 255 էջ:

4. Կոմիտաս Վարդապետ *Ուսումնասիրություններ եւ յօդուածներ*: Գիրք Ա: Երևան: «Սարգիս Խաչենց»: 2005: 517 էջ: 285

5. Հարությունյան Լ. *Դաշտային աշխատանքային նյութեր*: Տեսր 1: 2018

6. Հարությունյան Լ. *Դաշտային աշխատանքային նյութեր*: Տեսր 2: 2019

References

1. Apinyan H. Modern folklore of Lernakert village [*Lernakert gyughi ardi banahyusutyuny*]. Shirak's historical and cultural heritage 6th Republican Conference. Gyumri. 2004. P. 104-107. (in Armenian).
2. Apinyan H. Observations on the problem of the study of Shirak's folk music [*Ditarkumner Shiraki zhoghovrdakan yerazhshtut'yan usumnasirut'yan khndri shurj*]. Shirak's historical and cultural heritage 7th Republican Conference. Gyumri. 2007. P. 234-236. (in Armenian).
3. Brutyan M. Armenian folk music composition [*Armenian folk music composition*]. Yerevan. «Amrotc grup». 255 p.. (in Armenian).
4. Komitas Vardapet *Articles and studies* [*Hodvatsner yev usumnasirutyunner*]. Book I. «Sargis Khachents». Yerevan. 2005. 517 p.. (in Armenian).
5. Harutyunyan L. Field work materials [*Dashtayin ashkhatankayin nyuter*]. Notebook 1. 2018. (in Armenian).
6. Harutyunyan L. Field work materials [*Dashtayin ashkhatankayin nyuter*]. Notebook 2. 2019. (in Armenian).

Տեղեկություններ հեղինակի մասին

Լուսինե Ռուդիկի Հարությունյան, դասախոս, Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի Գյումրու մասնաճյուղ,
Հայաստանի Հանրապետություն
E-mail: lusineharutyunyan74@mail.ru, **Orcid**: 0000-0003-4311-7033

Information about the author

Lusine Harutyunyan Rudik, Lecturer, Gyumri Branch of Yerevan State Conservatory after Komitas,
Republik of Armenia
E-mail: lusineharutyunyan74@mail.ru, **Orcid**: 0000-0003-4311-7033

Информация об авторе

Лусине Рудиковна Арутюнян, преподаватель, Гюмрийский филиал Ереванской государственной консерватории им. Комитаса,
Республика Армения
E-mail: lusineharutyunyan74@mail.ru, **Orcid**: 0000-0003-4311-7033

ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ԵՐԳԸ ՈՐՊԵՍ ՇԻՐԱԿԻ ՔՆԱՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱՀՅՈՒՍՈՒԹՅԱՆ ԿԱՅՈՒՆ ՏԵՍԱԿ՝

Հասմիկ Մապիկյան

ԳԱԱ Շիրակի հայագիտական հետազոտությունների կենտրոն,
Շիրակի պետական համալսարան

Շուշան Նիկողոսյան

ԳԱԱ Շիրակի հայագիտական հետազոտությունների կենտրոն

Ամփոփում

Նախաբան. Հոդվածը նվիրված է քնարական բանահյուսության տեսակներից մեկի՝ աշխատանքային երգի ուսումնասիրությանը: Յուրաքանչյուր ազգագրական տարածաշրջան ունի աշխատանքի երգաստեղծման և պահպանման ուրույն տարբերակ՝ որոշ ընդհանրություններով: Շիրակ աշխարհը բնորոշվում է աշխատանքային գանազան երգերով: Մեթոդներ և նյութեր. Պատմահամեմատական և հարցման մեթոդներով ենք վերլուծել Շիրակի աշխատանքային երգատեսակին առնչվող թե՛ արխիվային, թե՛ մեր գրառած նյութերը: Վերլուծություն. Աշխատանքային երգերը վերլուծելիս ուշադրության կենտրոնում են եղել երգի տեքստի լեզվական ու բովանդակային առանձնահատկությունները: Շիրակի աշխատանքային երգերը բանահյուսական այլ երգատեսակների հետ ունեն ընդհանրություններ բովանդակային ու արտահայտման մակարդակներում:

Արդյունքներ. Շիրակի աշխատանքային երգը որոշ առումով կենցաղավարումից դուրս է, որը մեր ժամանակներում պայմանավորված է գեղջկական աշխատուժի բացակայությամբ: Սույն հոդվածով գիտական շրջանառության մեջ ենք դնում ԳԱԱ հնագիտության և ազ-

¹ Հետազոտությունը իրականացվել է ՀՀ Գիտության կոմիտեի ֆինանսական աջակցությամբ՝ 21T-6B027 ծածկագրով «Շիրակի հայոց բանահյուսական մշակույթը» գիտական թեմայի և 22YR-6B030 «Շիրակի մանկական բանահյուսությունը» գիտական թեմայի շրջանակներում: